

Rian

Rian ngeihnak nih hin hmailei Australia na umnak ah a fekmi nun khuasaknak an bawmtu a si lai i a tlangpi in patling le nutling cu riantuan dingah ruahchan an si. Australia na phak hnu in hin rian na hmukho cawlh men lai lo. Mirang holh na cawn asilole na thiamciami na cawn chap a herh men lai i rian na hmuh khawh hlan ah na cawn a hau men lai. Na hmuh cawlh lo nak aruang hna cu:-

- Australia ah rian experience na ngeih lo ruangah
- Mirang holh tha te in na thiam lo ruangah
- Computer thiam lonak asilole tlawmte thiamnak
- Rian hmuhnak ding i a herhmi social networks lei ah na cham bau ruangah
- Rian kawlnak hmun hngalh lonak asilole riansok ning hngalh lonak
- Na zuunthiammi kha Australia nih a herh lo men ruangah
- Na thiam hleimi ah Australia nih an cohlan piak lo ruangah.

Mah pawl na ngeih lo ruangah lungretheihnak in na um kho men. Asinain mah na umnak hmuh hi nanmah i na inn thar/ hmun thar khua na saknak ding hmun a si ti kha philh hlah. Hi zuamcawhnak pawl tei khawhnak ding ah a lak tein riantuan piaknak pawl an um ko hna. **Hngalh Peng:** mah pawl na thiam lo mi le na ngeih lo mi nih khan can sau nawn zong a lak kho ko.

Rian ngahnak dingah Mirang holh na cawn a hau. A vawikhatnak rian an in pekmi cohlan kha a ttha bikmi a si i cu ticun Australia riantuannak hmun pakhat ah na thiamnak pawl kha karchoter hram na thawk khawh lai.

Minung bawmchan tu bu (Department of Human Services) nih rian a ngei rih lo mi hna caah phaisa lei bawmhnnak le rian an hmuh khawhnak caah riancawnnak a tuah piak hna. Acozah nih mikip kha mah kutke te in an dirkhawh cio i mi hmuh cio mi le mi cawmchawm an bawhnak hnga lo tiah forhfialnak le thazaang pek nak a tuah hna. Rian ngei lomi caah tangka bawmhnnak na ngah ahcun, a tlangpi in rian na kawl a hau asilole fimcawnnak na kai asilole tinttan na kai a hau. Hi kong ah fiang deuh le tlamtling deuh in theih na duh a si ahcun www.humanservices.gov.au ah relchap khawh a si.

Australia Mi Hna Rian Cung Lungput

Australia ah cun 'riantuan' ti mi cu phaisa hmunhnak sawh sawh nak in a sang deuh in an ruah. Australian minung tam deuh hna caah cun, rian ngeih peng hi minung pumpak mah sinigte a langhnak a si caah a biapi tuk mi a si. Na fimthiamnak nak in a niam deuhmi rian tenau te a si zongah na inn chungkhar phaisa hmuhnak a si ahcun i thawk phawt ko. Cu nih cun Australia ah rian lei hmuhtonmi an pek lai i rian dang asilole san a tlaimi pehtlaihnak pawl ngah dingah lam an hruai khawh men. Riantuannak hmunah nu le pa cu aa tluk te in hmuh a si. Australia ah thleidannak a um lo. Rian na ngeih tik paoh ah a biapi ngai mi cu rian i nun zia dawh ngeih a si. Mah i a sullam taktak cu na rian ah I pumpek, I nuamh/I lung hmuuh le na rian kha na teikhawh chung in tuan chuahkhawh i zuam hna khi an si.

Ngunkhuai Kholhnak

Ngunkhuai hna cu Australia Cozah nih an kholh lai i mibu caah an hmannak hna cu sianginn pawl, lam sernak, ngandamnak lei, hmuhmi tangka bawmhnak le chiatni thatni pawl hna ah an hman. Na rian tuannak in maw, business na tuahnak in na hmuhmi in maw, Bank Account in maw le Ngunkhuai Rian Le A Thatnak (Goods and Services Tax – GST) in maw ti in pek cio a si. Acozah bawmhnak a hmu mi poah nih Australian Ngunkhuai Zung (Australian Taxation Office – ATO) ah Ngunkhuai Number (Tax File Number – TFN) an sok dih ahau www.ato.gov.au ah relchap khawh a si.

Rian Kawlnak

Rian kawl hi nanmah na tuanvo rian bak a si. Australia na phak hnu in na caah a herh bak mi a pakhatnak cu a si. Rian ngahnak ding ah bawmtu tampi na ngah kho men asinain rian ngah taktak nak ding caah a har kho men. Computer thiamnak pawl cu rian hmuhnak le riantuannak a pahnih caah a biapi.

A tlangpi in rian kawldannak hna cu:

- na chungkhar le na hawi nih an theih ahcun hal hna ding
- Centrelink nih an pek mi ruahnak zulh ding
- hawi Lo Lo Pawl Rian Peknak Rian (Disability Employment Services) le Rian Lei A Thekvak Thami (jobactive) hna sin ah min cazin I khumh ding. Hi kong ah fiang deuh le tlamtling deuh in theih na duh a si ahcun
 - www.jobs.gov.au/jobactive
 - www.dss.gov.au/our-responsibilities/disability-and-carers/programmes-services/disability-employment-services
- JobSearch ti mi hi hman ding. Hi kong ah tam deuh theih na duh a si ahcun www.jobsearch.gov.au
- tadinca, bu nih tuahmi bulletin, internet le phone Cauk pawl hna hi hman hna ding
- chawlehl chawhrawlnak he aa pehtlai mi rian kawliak tawntu hna hman hna ding
- magazine le casual hna check ding
- mahte in ka tuah lai tiah a thawh I tuahmi rian. Volunteer rian kan ti mi cu mibawmh a herhmi hna ca i manpek lo in va tuan khi a si. Mah ti tuahnak i a that hnem ve nak cu rian thiamnak le rian hmuhtonak kha nangmah an ngeihter lai. Cu pin ah nanmah kha I manh lo in na um I mi kha rian tuan huammi na si nak kha na langhter zong a si hlei ah Australian Work Culture zong na langhter a si. Hi kong ah fiang deuh in theih na duh a si ahcun:- www.volunteeringaustralia.org ah relchap khawh a si.

Thim khawh a simi cu, nangmah pumpak sipuazi tuah na duh men lai. Australia Acozah nih thawngthanhnak le bawmhnak a pek. Tam deuh hngalh na duh ahcun, www.business.gov.au ah zoh.

Rili leng ramdang mi fimthiam remhnak/thlennak

Fimthiam thlennak I Lehnak

Fimthiam thlennak mirang ca in lehmi ngeih hi a biapi ngai. Aawnglehhmat (certificate) na ngeihmi hna kha online www.translating.dss.gov.au ah ap in man lo tein leh ter khawh asi.

Fimthiamnak Theih Hngalhpinak

Theihngalhpinak fimthiamnak na ngeihmi hna nih, na rian thiammi ah thanchonak an bawmtu a si lai. Cu na ngeihmi cu Fimthiam Cawnnak Lei le Pakhat Khat Cawnnak Depatman (Department of Education and Training) ah va kal law a tuah ning cang an in chimh lai. Cheukhat rian hawi hna ahcun mah na ngeih mi Qualifications kha Australian standards he zoh chunhpiak in tuak piak na si lai. Hi kong ah fiang deuh le tlatling deuh in theih na duh a si ahcun www.internationaleducation.gov.au ah relchap khawh a si.

Sehlei zuungthiamnak na ngeih a si ahcun, Innsak siseh, lam cawh siseh, a hakmi thil in sernak hna, electric lei siseh/ seh in rian tuannak lei kong he pehtlai in Australia Nih Chawleh/Chawhrawlnak nak Hngalpinak Bu (Trades Recognition Australia – TRA) nih theihpi nak an inpek hna lai (mah bel cu, lisen asi lo). Hi kong he pehtlai in fiang deuh le tlamtling deuh in theih na duh a si ahcun www.tradesrecognitionaustralia.gov.au ah relchap khawh a si.

Rian Ngahnak

Rian Soktu Bia Halnak

Rian na ngah hlan ah rian ngeitu hna nih biahal nak an in tuah hmasa lai. Mah rian pakhat kha mi tampi nih an sok cio ve lai. Mah lio ah na rian tuannak experience le na sianginn dihmi an in hal lai. Mi cheu khat cu an nunphung nih mah kong I chim tuk te hna a duh lo mi zong an um ve. Asinain Australia ah cun mah ti khan si ti lo in na sok mi rian na ngah khawhnak ding caah na thiammi dih lak khan a chim rel a hau ve. Mah ti silo khan cun rian ngei tu nih khan zeiset hi dah na thiam tak mi a si ti an in thei kho lai lo. Mah ti na thiammi paoh an sin i na chim phuannak nih khan rian ngeitu hna kha an lung a lawmh ter hna.

Mah Konglam Tawi

Mah konglam hi rian sok tik ah an hal zungzal mi a si. Mah na pek nak hna thawng in rian an ko tu hna nih tuan hlan I na kong le na si ning kha an rak theih chungnak a si. Hi na kong na tial mi cu computer in tial mi a si lai I palhnak um lo lak tiang in na check tah lai. Mah theng hi ka sok lai ti mi thil-thit te hna. Tuan ah rian hmuhtonak na ngeih lo a si ahcun zeitin dah na sok tharmi ah hin na duh, asilole cawnmi na rak ngeimi asilole na huam lai ti bantuk hna. jobactive pawl nih hin an in bawmh khawh. Hi kong ah fiang deuh le tlamtling deuh in theih na duh a si ahcun:- www.jobs.gov.au/jobactive ah hin relchap khawh a si.

Rian Na Ngeih Hnu cun

Rian cung lungput tha na ngeihnak nih saupi rian tuan khawhnak ah an bawmh lai. A tanglei ahhin theih ding mi pawl tlawmpal:

- Tlai bak hlah! A can te ah phak khawh I zuam zungzal. Na tlai ding a si sual ahcun nan supervisor pa/nu kha a ran bik nak in thawngthan hawl
- Din can ah i din law, rian tuan can ah busy ngai in tuan peng khawh i zuam
- A zei huaha lo ah rian bau hlah. Dam lo nak taktak le emergency taktak lawngah ngeihthiam a si lai
- Rian na fian lo mi a um a si ahcun na hawi asilo ah na boss kha hal cawl hna
- Zohnak in rian cawnkhawh I zuam zungzal
- Daithlang bak lo ding. Rian tuanvo na lak khawh a si ahcun hi hi ka tuankhawh timi kha chim
- Na tuan ti hawi he ii kawmh khawh I zuam law capo au saw in can sautuk hmang hlah
- Rian ah nu le pa thleidannak a um lo ti theih ding. Kan tuan ti hawi hna hi miphun dang nunphung dang a ngei mi an si ti kha theih peng ding
- Na tuan mi rian kha tha te in record chiahkhawh dih I zuam law na tuannak ah a tlawm bik thlaruk tal tuankhawh I zuam
- Na riantuan nak I na boss pa/nu le kha a sikhawh chung in mihmai panh te in chawnh biak khawh I zuam zungzal hna. A ruang cu hmailei na riantuan nak ah an bawmchan kho tu an si zungzal
- Upadi ning in Centrelink ah na riantuannak kha na chimh hrimhrim lai. Cu ti na tuah ahcun nanmah nan caah nan phaisa hmuhnak a thatnak in an in sersiam piak lai.

Hi ka a lonnak cahmai hi cu nganh ta hramhrammi a si

Zohfelnak Tuahthanmi (Vaupi 2018)

Australian Government
Department of Social Services

Mipeem Caah Tuant Ramkip Huap Phu nih
Australian Cozah Zatlang Bawmhnak Phu
ai-awh in a cawnpiak hna

